

Optimalizácia výchovno-vzdelávacieho procesu na vysokých školách — kľúčová úloha vedeckého riadenia

Prof. PhDr. MILAN CIRBES, DrSc.,
Prírodovedecká fakulta Univerzity
P. J. Šafárika, Košice

Vysokoškolské štúdium sa v súčasnom období budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti stáva stále náročnejším. Vysoké školy musia sa sústavne vporiadať s novými požiadavkami, ktoré nastoľuje vedeckotechnický a kultúrny pokrok. Vzniká potreba permanentnej optimalizácie vysokoškolského výchovno-vzdelávacieho a vedeckovýskumného systému, ktorá má zosúladiť organizáciu a fungovanie vysokých škôl s potrebami spoločnosti a zreálňovať požiadavky na ich činnosť v závislosti od konkrétnych podmienok každej z nich.

Optimalizácia takéhoto zložitého dynamického systému je nesmierne obťažná, pretože jeho fungovanie je determinované alebo ovplyvňované rôznymi faktormi a javmi objektívnej a subjektívnej povahy. V reálnej školskej praxi vyžaduje si mnoho každodenného tvorivého pedagogického úsilia a obetavej učiteľskej a vedeckej práce. Nemožno ju dosiahnuť za každých podmienok.

Vysokoškolský výchovno-vzdelávací proces dá sa optimalizovať len komplexne poňatým vedeckým riadením. Ním rozumieme vedecky zdôvodnené cieľové, obsahové a funkčné usporiadanie, usporiadanie a regulovanie integrovaného výchovno-vzdelávacieho a vedeckovýskumného systému vysokých škôl v súlade s aktuálnymi a perspektívnymi požiadavkami spoločnosti na občiansku a profesionálnu úroveň vysokoškolských absolventov.

Optimalizačný proces sa realizuje na všetkých úrovniach riadenia výchovy a vzdelávania v závislosti od kompetencie jednotlivých subjektov riadenia. Aby mohol úspešne prebiehať, treba sústavne skúmať predovšetkým vplyv základných, určujúcich faktorov na úroveň vysokoškolskej výučby a individuálne štúdium poslucháčov a v závislosti od stupňa ich účinnosti či kvality pristupovať k optimalizujúcim riadiacim rozhodnutiam alebo regulačným opatreniam.

Základným predpokladom úspešného fungovania vysokej

školy je povahe a náročnosti jej študijných odborov (zameraní) zodpovedajúci výber absolventov stredných škôl. V súčasnom období stupňujúceho sa spoločenského úsilia o dosahovanie vyššej kvality práce na všetkých úsekoch života spoločnosti intenzívnym rozvojom a využívaním vedy a techniky kritériá na tento výber sa zákonite zvyšujú, čo sa potom priaznivo odráža v úrovni študijného prospechu vysokoškolákov.

Tento trend dokumentujú aj výsledky nášho výskumu. Na základe nich možno konštatovať, že opatrenia Ministerstva školstva SSR na sústavné skvalitňovanie výberového pokračovania uchádzačov o vysokoškolské štúdium v doterajšom období jeho obsahovej prestavby boli správne. V tab. 1 porovnáваме prospechovú skladbu študentov 3. a 4. ročníkov prevažnej časti slovenských fakúlt na základe výskumne získaných údajov z r. 1978 a 1983. Štu-

Tab. 1.

POROVNANIE PRIEMERNÉHO PROSPECHU VYSOKOŠKOLÁKOV NA ZÁKLADE VÝSKUMU Z ROKU 1978 A 1983

Priemerný prospech	1978		1983	
	počet	%	počet	%
1,0—1,5	587	20,2	497	22,2
1,6—2,0	1 063	36,7	948	42,2
2,1—2,5	1 003	34,6	705	31,4
2,6 a viac	219	7,6	94	4,2
neodpovedali	27	0,9	—	—
Spolu	2 899	100,0	2 244	100,0

denti podľa aritmetického priemeru všetkých známok zapísaných v ich výkazoch o štúdiu zaraďovali sa do štyroch prospechových skupín. Z uvedenej tabuľky vidieť, že prospechová skladba 2 244 respondentov z r. 1983 je výrazne priaznivejšia ako prospechová skladba 2 872 respondentov z r. 1978. Tieto výsledky zároveň dokazujú, že v uvedenom období nastal určitý posun k vyššej kvalite výučby.

Výberové pokračovanie uchádzačov o vysokoškolské štúdium je spoločensky veľmi závažná, ale aj veľmi citlivá otázka. Má nielen svoje ekonomické a politické aspekty, ale aj aspekty psychologické a morálne. Formálny, ľahostajný či necitlivý prístup k výberovému konaniu je rovnako škodlivý ako prijímanie pod vplyvom pôsobenia príbuzenských či iných protekčných vzťahov.

Kritériá prijímacích skúšok a výberového rozhodovania majú vždy zodpovedať povahe a náročnosti študijných odborov, pričom nemožno nebrať do

úvahy aj počet záujemcov o štúdium na jednotlivých odboroch, pretože možnosti prijatia uchádzačov čo do ich počtu sú determinované spoločenskými potrebami.

Kompetentné riadiace orgány musia veľmi uvážene a presne stanoviť, čo a v akom rozsahu sa má skúšať, aké formy skúšok použiť a podľa akých kritérií vyhodnocovať ich výsledky.

Pri posudzovaní každého uchádzača treba porovnať hodnotenie jeho skúšok s prospechom na strednej škole a hľadať príčiny, ak sú hodnotenia výrazne rozdielne. Niekedy dochádza k nereálnym požiadavkám skúšobných komisií, inokedy k odhaleniu nedostatkov vo výučbe strednej školy (neprebraté alebo nedostatočne prebraté učivo, vedomostiam nezodpovedajúce hodnotenie študenta). Skúšobné komisie majú sa dôsledne oboznámiť so stredoškolskou charakteristikou uchádzačov, aby mohli vykonať cieľove usmernené, neformálne individuálne prijímacie pohovory, a tak získať názor o ich odbornej a občianskej vyspelosti, úspechoch, záujmoch, problémoch a pod. Riadiace orgány fakúlt mali by zabezpečiť všetky podmienky a informačné zdroje, aby skúšobné komisie k takémuto poznaniu mohli dospieť. Len komplexný obraz o každom uchádzačovi na vysokú školu umožňuje optimalizovať výberové pokračovanie, to jest prijať najvhodnejších uchádzačov. V tejto súvislosti treba konštatovať, že informačný systém riadenia vysokoškolskej sústavy má poskytovať riaditeľstvám stredných škôl a príslušným inšpekčným orgánom poznatky o nedostatkoch v stredoškolskej výučbe a hodnotení uchádzačov o vysokoškolské štúdium zistených na prijímacích skúškach, aby mohlo dochádzať k skvalitňovaniu stredoškolského štúdia a k súladu v hodnoteniach študentov zo strany stredných škôl a skúšobných komisií vysokých škôl.

Úroveň výchovno-vzdelávacieho procesu na vysokých školách a študijné výsledky poslucháčov sú okrem výberu študentov na jednotlivé študijné odbory ovplyvňované celým radom ďalších faktorov. Základné z nich možno zaradiť podľa ich povahy do troch skupín:

a) Prvú skupinu tvoria faktory objektívneho charakteru, ktoré z hľadiska úspešného fungovania školy majú kľúčový význam. Sú to:

1. racionálny, cieľovo a obsahovo správne zameraný, logicky usporiadaný a v stanovenom čase dobre zvládnuteľný program štúdia;
2. racionálna organizácia školskej a mimoškolskej práce;
3. dobré podmienky k individuálnemu štúdiu.

b) Do druhej skupiny patria faktory, ktorých účinnosť je determinovaná osobnosťou a aktivitou učiteľov. Patria sem:

1. prednášky,
2. cvičenia a semináre,
3. konzultácie,
4. riadiaca a pedagogická činnosť vedúcich učiteľov študijných skupín.

c) Tretia skupina sa týka faktorov pôsobiacich na báze individuálnej a skupinovej aktivity študentov. Takýmito sú:

1. uvedomelá študijná disciplína, založená na vzťahu k budúcemu povolaniu,

2. systematická individuálna príprava študentov na vyučovanie,
3. dobrá pracovná atmosféra v študijnej skupine,
4. vzájomná pomoc a spolupráca študentov,
5. optimálne využívanie pracovného a voľného času k štúdiu,
6. študentská vedecká a odborná činnosť.

V našom výskume sme si overili, že všetky tieto faktory svojím zameraním a spôsobom pôsobia na úroveň vysokoškolského štúdia. Pri skúmaní a posudzovaní študijných výsledkov vysokoškolákov v podmienkach fakúlt treba účinnosť ich pôsobenia sledovať, analyzovať, hodnotiť a cieľavedome ovplyvňovať a regulovať.

Akú váhu, dôležitosť pripisujú študenti uvedeným faktorom z hľadiska ich vplyvu na kvalitu a úspešnosť vysokoškolského štúdia, uvádzame v tab. 2. Grafické znázornenie im pripisovanej dôležitosti podľa troch druhov vysokých škôl obsahuje obr. 1. Respondenti vo výskumnom dotazníku mali možnosť posúdiť ich dôležitosť podľa stupnice: 1 – malú, 2 – značnú, 3 – veľkú, 4 – podstatnú.

Štatistické výsledky odpovedí potvrdzujú, že objektívne faktory, ktoré sme uviedli v prvej skupine, majú aj z hľadiska názorov študentov prvoradá význam, pričom rozhodujúci vplyv na úspešnosť štúdia má optimálny program štúdia (skóre 7 022, $\bar{x} = 3,13$).

Z druhej skupiny faktorov najväčšiu váhu pripisujú študenti seminárom a cvičeniam, najmenšiu konzultáciám. Pôsobenie prednášok na kvalitu štúdia nedosahuje takú účinnosť, aká sa im zo strany tvorcov a schvaľovateľov študijných plánov pripisuje. V sledovanom súbore trinástich faktorov umiestnili sa na desiatom mieste. Takmer štvrtina respondentov pripísala im malú dôležitosť. Posudzovanie tejto otázky je zložité, pretože súvisí s rozdielnou povahou, obtiažnosťou a rozsahom študijných disciplín a s odbornou a didaktickou úrovňou prednášok.

V štruktúre tretej skupiny faktorov sú štatistické výsledky odrážajúce im pripísanú váhu vyrovnanejšie okrem študentskej vedeckej a odbornej činnosti, ktorej významnosť respondenti posudzujú najmä podľa toho, či sú alebo nie sú zapojení do tejto činnosti a či inklinujú k vedeckej práci. Spomedzi ostatných piatich faktorov, ktorých dosiahnuté $\bar{x}$ je od 2,48 do 2,78, za najdôležitejšie pokladajú študenti uvedomelú študijnú disciplínu založenú na dobrom vzťahu k budúcemu povolaniu a optimálne využívanie pracovného a voľného času, čo považujeme za veľmi pozitívne zistenie, pretože sa v ňom odrážajú socialistické morálne hodnoty súčasných vysokoškolákov.

Z hľadiska riadenia vysokoškolských učiteľských a študentských kolektívov treba si uvedomiť, že jednotlivé faktory tu uvádzaného súboru nemajú a ani nemôžu mať rovnakú váhu. Nemožno ich preceňovať, ale ani nedoceňovať. Pri analýze ich vplyvu a zvyšovaní jeho účinnosti treba vychádzať z povahy jednotlivých faktorov a podmienok, v ktorých pôsobia.

Účinnosť pozitívneho pôsobenia uvedených faktorov závisí od ich úrovne. Jej zabezpečovanie na žiadúcej výške patrí medzi základné funkcie vnútrofakultného riadenia. Vnútrofakultné riadenie v celkovom systéme riadenia vysokoškolskej výchovy

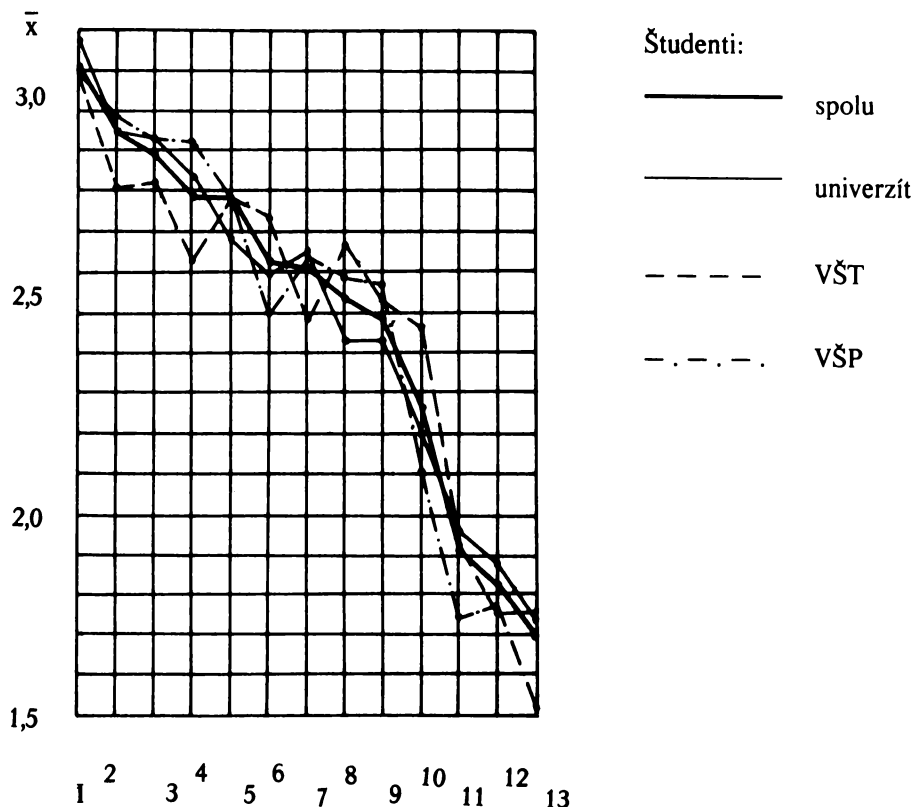
Tab. 2.

AKÚ DÔLEŽITOSŤ PRIPISUJÚ ŠTUDENTI UVEDENÝM FAKTOROM Z HĽADISKA ICH VPLYVU NA KVALITU A ÚSPEŠNOSŤ ŠTÚDIA

Faktory vplyvu	malú	značnú	veľkú	podstatnú	Skóre	$\bar{x}$	Po- ra- die
	počet	počet	počet	počet			
	%	%	%	%			
racionálny, cieľove a obsahove správne za- meraný, logicky usporiadaný a v stanove- nom čase dobre zvládnuteľný program štú- dia	112	505	608	1 019	7 022	3,13	1.
	4,99	22,50	27,09	45,52			
dobré podmienky (v študentskom domove, doma) k individuálnemu štúdiu	114	547	913	670	6 627	2,95	2.
	5,08	24,38	40,68	29,86			
racionálna organizácia školskej a mimo- školskej práce študentov (optimálny roz- vrh vyučovacích hodín a mimovyučovacích činností)	174	568	825	677	6 493	2,89	3.
	7,75	25,32	36,76	30,17			
uvedomelá študijná disciplína založená na dobrom vzťahu k budúcemu povolaniu	166	737	760	581	6 244	2,78	4.
	7,41	32,84	33,86	25,89			
optimálne využívanie pracovného a voľné- ho času k štúdiu	120	726	947	451	6 217	2,77	5.
	5,35	32,35	42,20	20,10			
semináre a cvičenia	233	777	817	417	5 906	2,63	6.
	10,38	34,63	36,41	18,58			
systematická individuálna príprava študen- tov na vyučovanie	275	759	775	435	5 858	2,61	7.
	12,25	33,82	34,54	19,39			
vzájomná pomoc a spolupráca študentov	223	916	807	298	5 668	2,53	8.
	9,94	40,82	35,96	13,28			
dobrá pracovná atmosféra v študijnej sku- pine	321	854	746	323	5 559	2,48	9.
	14,31	38,06	33,24	14,39			
prednášky	531	862	557	294	5 102	2,27	10.
	23,65	38,41	24,82	13,11			
osobnosť vedúceho učiteľa študijnej skupi- ny	975	703	373	193	4 272	1,90	11.
	43,45	31,33	16,62	8,60			
študentská vedecká a odborná činnosť	864	982	323	75	4 097	1,83	12.
	38,51	43,76	14,39	3,34			
konzultácie	1 104	803	256	81	3 802	1,69	13.
	49,20	35,78	11,41	3,61			

a vzdelávania zohráva rozhodujúcu úlohu, pretože je bezprostredne späté s konkrétnym výchovno-vzdelávacím procesom. Jeho mechanizmus má byť konštruovaný tak, aby všetky základné subsystémy systému riadenia (informačný, rozhodovací, usmerňovací a regulujúci) boli maximálne funkčné a pružné, zbavené akýchkoľvek formálnych a samoučelných prvkov, zapríči-

ZNÁZORNENIE PRIPISOVANEJ DÔLEŽITOSTI SLEDOVANÝM FAKTOROM Z HLADISKA ICH VPLYVU NA KVALITU A ÚSPEŠNOSŤ ŠTÚDIA (podľa druhov vysokých škôl)

Faktory:

- 1 — racionálny, cieľove a obsahove správne zameraný, logicky usporiadaný a v stanovenom čase dobre zvládnuteľný program štúdia
- 2 — dobré podmienky (v ŠD doma) k individuálnemu štúdiu
- 3 — racionálna organizácia školskej a mimoškolskej práce študentov (optimálny rozvrh vyučovacích hodín a mimovyučovacích činností)
- 4 — uvedomelá študijná disciplína založená na dobrom vzťahu k budúcemu povolaniu
- 5 — optimálne využívanie pracovného a voľného času k štúdiu
- 6 — semináre a cvičenia
- 7 — systematická individuálna príprava študentov na vyučovanie
- 8 — vzájomná pomoc a spolupráca študentov
- 9 — dobrá pracovná atmosféra v študijnej skupine
- 10 — prednášky
- 11 — osobnosť vedúceho učiteľa študijnej skupiny
- 12 — študentská vedecká a odborná činnosť
- 13 — konzultácie

ňujúcich zbytočné časové straty, a rast byrokracie v riadiacich a riadených zložkách fakulty.

Funkčné informácie a rozhodnutia v každom systéme riadenia výchovy a vzdelávania vždy — priamo či nepriamo — sledujú jeho pedagogickú efektívnosť, majú výchovno-vzdelávacie cieľové zameranie.

Z hľadiska optimalizácie vysokoškolského štúdia do popredia sa vždy dostáva modernizácia (inovácia) obsahu vzdelávania, pretože obsahovou prestavbou štúdia optimalizuje sa profil vysokoškolských absolventov v súlade s potrebami spoločnosti. Úspešnosť obsahovej prestavby škôl posudzuje spoločenská prax podľa toho, ako pohotovo a spôsobilo dokážu sa absolventi zaradiť do pracovného procesu a ako sú teoreticky a prakticky pripravení k zvládnutiu náročných úloh, ktoré si progresívny vývoj socialistickej spoločnosti vyžaduje.

Pri dnešnom tempe rozvoja vedy, techniky a výroby je obsahová prestavba vysokoškolského štúdia veľmi náročná, stáva sa permanentným procesom. Jej realizácia si vyžaduje:

- diagnostické informácie, do akej miery zodpovedajú vedomosti a spôsobilosti absolventov fakúlt požiadavkám spoločenskej praxe,
- prognostické informácie zo strany rezortov a vedeckovýskumných pracovísk o potrebe a profesionálnej zameranosti budúcich vysokoškolských odborníkov,
- vzájomnú výmenu názorov popredných vedeckých a odborných pracovníkov, týkajúcich sa štruktúry obsahu vzdelávania, a ich názorové zjednotenie,
- skúsenosti katedier vysokých škôl z realizácie výučby, ich názory na obsah, rozsah a časové zaradenie jednotlivých disciplín do študijného programu,
- pedagogicko-psychologické posúdenie navrhovaného obsahu z hľadiska jeho didaktickej usporiadanosti a zvládnuteľnosti v plánovanom čase,
- spracovanie obsahu vzdelávania do podoby učebných plánov, osnov, učebníc a učebných textov,
- stanovenie študijných a skúšobných požiadaviek na študujúcich z jednotlivých disciplín.

Všetky tieto činnosti zabezpečuje makroriadenie a mikroriadenie vysokých škôl v tesnej súčinnosti. Čím je táto súčinnosť racionálnejšia, zakladajúca sa na reálnom poznaní úrovne absolventov a spoločenskej praxe, tým väčšie sú predpoklady k úspešnému optimalizovaniu obsahu vysokoškolského štúdia. Preto treba uvítať súčasné tendencie pri riešení obsahovej prestavby nášho vysokého školstva, smerujúce k širšiemu zainteresovaniu fakúlt, závodov a inštitúcií do tvorby obsahu vysokoškolského vzdelávania.

Pri posudzovaní efektívnosti štúdia treba mať spoľahlivé informácie aj zo strany študujúcich, do akej miery je pre nich obsah vzdelávania obtiažny a zvládnuteľný v plánovanom čase. Tieto informácie má získavať každá katedra, aby mohla optimalizovať učebné programy svojich disciplín, sprístupňovanie učiva a skúšobné

požiadavky na študentov, rovnako aj vedenie fakulty, ktoré sa má starať o komplexnú optimalizáciu študijných programov a časovú koordináciu skúšok v jednotlivých semestroch.

V rámci nášho výskumu pokúsili sme sa túto problematiku preskúmať aj na širšej základni, aby sme získali celkový (celoslovenský) obraz z pohľadu vysokoškolákov na obtiažnosť a zvládnuteľnosť obsahu vzdelávania stanoveného v rámci obsahovej prestavby započatej v škol. roku 1977–78 a na základe štatistickej analýzy získaných údajov mohli doporučovať opatrenia smerujúce k ďalšiemu zvyšovaniu úrovne vysokoškolského štúdia.

Prehľad o štatistických výsledkoch odpovedí respondentov podľa druhov vysokých škôl, týkajúcich sa posúdenia obtiažnosti a zvládnuteľnosti obsahu ich vysokoškolského vzdelávania, obsahuje tab. 3. Na základe nich dá sa konštatovať, že nenáročný a primerane náročný obsah vzdelávania je predovšetkým na univerzitných fakultách (uvádza 85,51 % respondentov). Na fakultách pôdohospodárskych takto hodnotí 77,53 % a na fakultách technických 68,9 % respondentov. Obsah vzdelávania ako veľmi náročný hodnotilo 20,37 % a ako nadmieru obtiažny (nezvládnuteľný) 0,66 % respondentov z ich celkového počtu 2 244. Tieto údaje majú však len globálny informačný charakter, vyžadujú si hlbšiu analýzu.

Rozdielna náročnosť obsahu vzdelávania vyplýva predovšetkým z povahy študijných disciplín príslušného študijného zamerania a vymedzeného časového fondu na ich osvojenie, a preto sme preskúmali túto problematiku aj podľa fakúlt. Štatistické výsledky ukázali prirodzene výraznejšie rozdiely medzi fakultnými hodnoteniami, ako sme zistili medzi hodnotením podľa druhov vysokých škôl. V tab. 4 sú číselné zaradené všetky skúmané fakulty do šiestich skupín podľa intervalov obtiažnosti obsahu vzdelávania stanovených na základe získaných štatistických výsledkov. Údaje dokazujú, že rozdielna obtiažnosť štúdia na jednotlivých fakultách je dôležitým faktorom, s ktorým treba nevyhnutne počítať tak pri prijímacom konaní, ako aj pri hodnotení študijných výsledkov.

Objektivizovať skúmanie obtiažnosti obsahu vzdelávania je však zložité, pretože výpovede o nej majú subjektívny charakter a sú ovplyvňované viacerými faktormi. Na základe komplexnejšej analýzy tejto problematiky dospeli sme k záveru, že zo strany študujúcich treba skúmať a brať do úvahy najmä nasledovné faktory ovplyvňujúce ich hodnotenie:

- a) prospechovú skladbu posudzujúcich študentov danej fakulty,
- b) zloženie študentov podľa pohlavia,
- c) požiadavky vyučujúcich a skúšajúcich na študentov,
- d) časovú organizáciu skúšok.

Vplyv prospechovej skladby študentov na posudzovanie obtiažnosti obsahu vzdelávania ukazujú tab. 5 a obr. 2. V každej prospechovej skupine podstatná časť respondentov hodnotila obsah vzdelávania ako primerane náročný. Zároveň sa však ukázalo, že zatiaľ čo z prvej (najlepšej) prospechovej skupiny za veľmi náročný a nadmieru obtiažny obsah vzdelávania považuje 10,26 % respondentov, z druhej je ich už 19,41 %, z tretej 27,80 % a z poslednej až 43,61 %. Z tohoto zistenia vyplýva, že úspešnosť štúdia pozitívne ovplyvňuje

Tab. 3.

NÁZORY ŠTUDENTOV NA OBTIAŽNOSŤ (ZVLÁDNUTEĽNOSŤ) OBSAHU VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDELÁVANIA

Stupeň obtiažnosti (zvládnuteľnosti) obsahu vzdelávania	Študenti (respondenti)							
	univerzít		VŠT		VŠP		spolu	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Fahko zvládnuteľný	101	8,65	38	5,34	16	4,38	155	6,91
primerane náročný	897	76,86	453	63,62	267	73,15	1 617	72,06
veľmi náročný, vyžadujúci si k osvojeniu príliš veľa času a študijného úsilia	164	14,06	214	30,06	79	21,64	457	20,37
nadmieru obtiažny (nezvládnuteľný)	5	0,43	7	0,98	3	0,83	15	0,66
	1 167	100,00	712	100,00	365	100,00	2 244	100,00

KATEGORIZÁCIA SKÚMANÝCH FAKÚLT PODĽA ZISTENEJ OBŤIAŽNOSTI OBSAHU VZDELÁVANIA NA ZÁKLADE JEHO HODNOTENIA ŠTUDENTMI STUPŇAMI „VEĽMI NÁROČNÝ“ A „NADMIERU OBŤIAŽNÝ“

% hodnotiacich respondentov uvedenými stupňami od – do	Počet zaradených fakúlt	% respondentov z jednotlivých skupín fakúlt s prospechom		% žien v uvedených skupinách fakúlt
		2,1 – 2,5	2,6 a viac	
58,7 – 60,2	2	43,79	3,92	69,93
40,6 – 48,7	2	40,78	6,8	36,89
32,4 – 38,2	2	43,75	4,86	23,61
20,7 – 30,2	11	35,18	5,03	46,52
12,3 – 19,4	5	21,8	4,9	64,31
0 – 10,1	11	25,32	2,59	67,34
SPOLU	33	31,37	4,24	55,59

značnú časť študujúcich pri ich hodnotení obtiažnosti obsahu vzdelávania, neúspešnosť opačne.

Toto konštatovanie potvrdzuje sa najmä, ak porovnávame závislosť obtiažnosti obsahu vzdelávania od prospechovej skladby študentov na rovnakých fakultách. Napr. na Prírodovedeckej fakulte UPJŠ, z ktorej 25,4 % respondentov malo študijný priemer nad 2,0, obsah vzdelávania ako veľmi náročný a nadmieru obtiažny hodnotilo 21,3 % opýtaných, naproti tomu na Prírodovedeckej fakulte UK, z ktorej len 12,1 % respondentov malo študijný priemer nad 2,0, za veľmi náročný a nadmieru obtiažny obsah vzdelávania považovalo len 3,1 % opýtaných. Na Stavebnej fakulte VŠT, z ktorej 68 % respondentov malo priemerný prospech nad 2,0, ako veľmi náročný a nadmieru obtiažny obsah vzdelávania uviedlo 60,2 % opýtaných, no na Stavebnej fakulte SVŠT, na ktorej prospechový priemer nad 2,0 malo 27 % respondentov, za veľmi náročný a nadmieru obtiažny označilo ho len 29,7 % opýtaných.

O určitej závislosti hodnotenia obtiažnosti obsahu vzdelávania od prospechovej skladby študentov a percentuálneho zastúpenia žien na nami kategorizovaných fakultách možno sa presvedčiť z tab. 4.

Rozdielnosti prejavili sa aj v hodnotení obtiažnosti obsahu vzdelávania zo strany mužov a žien. Tento jav súvisí jednak s ich prospechovou skladbou, ktorá je u žien podstatne lepšia, ale zrejme vyplýva aj z iných rozdielností oboch pohlaví.

Z celkového počtu skúmaných študentiek 75,08 % malo študijný priemer do 2,0, zatiaľ čo u študentov len 51,01 %. Z údajov v tab. 5 nezávisle na prospechu oboch pohlaví vyplýva, že ženy sú v hodnotení obtiažnosti obsahu vzdelávania jednotnejšie a zdá sa i triezvejšie. Až dve tretiny z nich (74,84 %) hodnotí ho ako primerane náročný, 6,01 % ako ľahko zvládnuteľný, 18,91 % ako veľmi náročný a 0,24 % ako nadmieru obtiažny. U mužov je toto hodnotenie rozdielnejšie. Za primerane náročný považuje obsah vzdelávania 68,57 %, za ľahko zvládnuteľný 8,03 %, za veľmi náročný 22,19 % a nadmieru obtiažny 1,21 % respondentov.

Veľmi závažným faktorom ovplyvňujúcim posudzovanie obtiažnosti obsahu vzdelávania sú požiadavky vyučujúcich a skúšajúcich na študentov. V nich sa koncentruje, zvyrazňuje a pociťuje určitá náročnosť na osvojenie si obsahu učiva jednotlivých disciplín. Optimalizovanie týchto požiadaviek je základnou pedagogickou povinnosťou nielen učiteľov, ale aj vedúcich katedier a funkcionárov fakulty zodpovedných za riadenie výchovno-vzdelávacieho procesu. Ak sa táto povinnosť zanedbáva, stáva sa, že v kladení požiadaviek dochádza k anomáliám (k nepodstatne vysokým alebo značne nízkym požiadavkám, k prílišnému preferovaniu niektorých disciplín na úkor iných a pod.).

Posudzovanie študijnej náročnosti pozitívne alebo negatívne ovplyvňuje aj časová organizácia skúšok. Čas je podmienujúcim faktorom úspešnosti štúdia. Zosúladovanie obsahu vzdelávania s reálnym časovým fondom študentov na jeho osvojenie si je jednou z prvoradých úloh vnútrofakultného riadenia. Súčasný študijný predpis vytvárajú k takejto organizácii skúšok široký priestor, žiaľ, nie vždy na každej fakulte sa v ich intenciách postupuje. Nedostatok času na osvojenie si obsahu učiva zne-

NÁZORY RESPONDENTOV SLEDOVANÉ PODĽA POHLAVIA A PROSPECHU NA OBTIAŽNOSŤ
A ZVLÁDNUTEĽNOSŤ OBSAHU VZDELÁVANIA

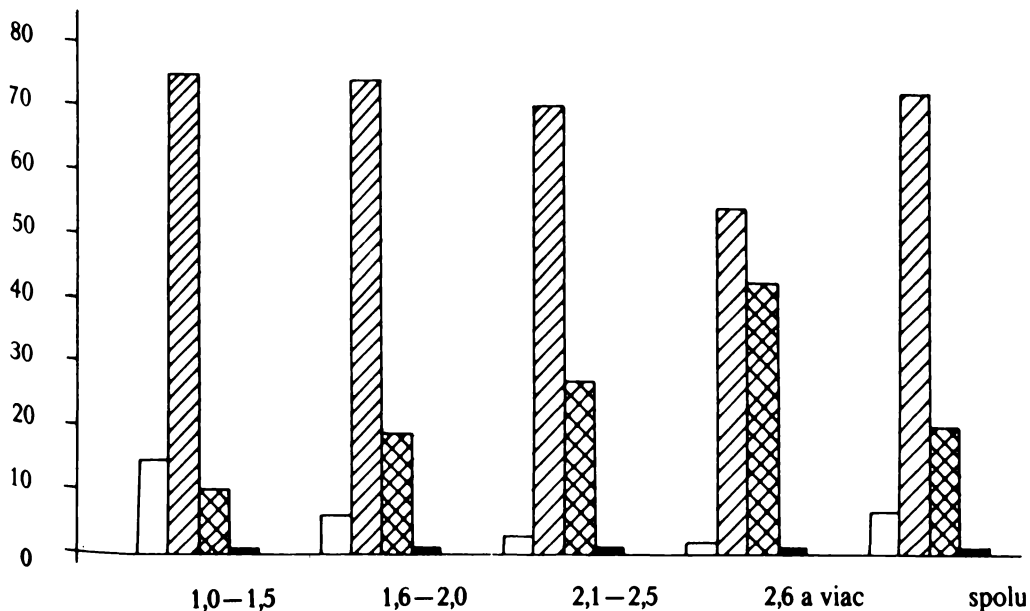
Prospechové skupiny	Pohlavie	Počet	%	Obsah vzdelávania považujú za									
				ľahko zvládnuťeľný		primerane náročný		veľmi náročný		nadmieru obtiažný			
				Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%		
				Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%		
1,0—1,5	muži	141	14,16	33	23,4	91	64,54	16	11,35	1	0,71		
	ženy	356	28,53	40	11,24	282	79,21	33	9,27	1	0,28		
	spolu	497	22,15	73	14,69	373	75,05	49	9,86	2	0,40		
1,6—2,0	muži	367	36,85	30	8,17	266	72,48	67	18,26	4	1,09		
	ženy	581	46,55	30	5,16	438	75,39	111	19,10	2	0,35		
	spolu	948	42,25	60	6,33	704	74,26	178	18,78	6	0,63		
2,1—2,6	muži	417	41,87	15	3,6	291	69,78	105	25,18	6	1,44		
	ženy	288	23,08	5	1,74	198	68,75	85	29,51	0	0		
	spolu	705	31,42	20	2,84	489	68,36	190	26,95	6	0,85		
2,6 a viac	muži	71	7,12	2	2,82	35	49,3	33	46,48	1	1,40		
	ženy	23	1,84	—	0	16	69,57	7	30,43	—	0		
	spolu	94	4,18	2	2,13	51	54,26	40	42,55	1	1,06		
Spolu	muži	996	44,39	80	8,03	683	68,57	221	22,19	12	1,21		
Spolu	ženy	1 248	55,61	75	6,01	934	74,84	236	18,91	3	0,24		
Spolu	muži a ženy	2 244	100,00	155	6,91	1 617	72,06	457	20,37	15	0,66		

NÁZORY ŠTUDENTOV NA OBTIAŽNOSŤ A ZVLÁDNUTEĽNOSŤ OBSAHU VZDELÁVANIA SLEDOVANÉ PODĽA ICH ZARADENOSTI DO PROSPECHOVÝCH SKUPÍN

% respondentov

0 1,0–1,5 1,6–2,0 2,1–2,5 2,6 a viac spolu

Prospechové skupiny

Hodnotiace stupne obtiažnosti obsahu vzdelávania:

– ľahko zvládnuiteľný

– priemerne náročný

– veľmi náročný, vyžadujúci si k osvojeniu príliš veľa času a študijného úsilia

– nadmieru obtiažny, nezvládnuiteľný

hodnocuje skúšky a častokrát spôsobuje u študujúcich nepriaznivé psychické stavy.

NA ZÁVER

Pokračujúca obsahová prestavba vysokých škôl a ich orientácia na výrazné zefektívňovanie pedagogického procesu a individuálneho štúdia poslucháčov vyžadujú si nové, náročnejšie, vedeckejšie prístupy k riadeniu vysokoškolskej výchovy a vzdelávania.

Na základe nášho výskumu, z ktorého niektoré výsledky sme tu uviedli, a dlhoročných skúseností z oblasti riadenia škôl považujeme za dôležité orientovať riadenie vysokých škôl na tieto úlohy:

1. Naďalej znáročňovať a objektivizovať prijímacie skúšky študentov, aby prospechová skladba vysokoškolákov zodpovedala zvyšujúcim sa spoločenským požiadavkám na úroveň vysokoškolského štúdia.

2. Vytvoriť racionálny informačný systém medzi fakultami a strednými školami, ktorý by poskytoval obojstranné informácie o požiadavkách smerujúcich k skvalitňovaniu vyučovacieho procesu a prijímacieho konania.

3. Optimalizáciu obsahu vzdelávania uskutočňovať z troch komplexne chápaných hľadísk:

a) z hľadiska trendu celospoločenských potrieb,

b) z hľadiska reálnych podmienok a možností vysokých škôl (kádrových, materiálnych),

c) z hľadiska študijnej náročnosti a časového fondu študentov.

Dĺžku štúdia na jednotlivých fakultách riešiť na základe objektívneho preskúmania študijnej náročnosti obsahu jednotlivých disciplín, a to nielen z pohľadu odborníkov, ale aj študentov. (Náš výskum signalizuje, že obsah vzdelávania na viacerých fakultách je možné znáročniť, a to aj cestou skrátenia dĺžky štúdia).

4. Do procesu permanentnej inovácie obsahu vzdelávania viac zainteresovať fakulty a katedry. Požadovať od nich vytváranie tesnejších informačných kontaktov s tými závodmi a inštitúciami, pre ktoré pripravujú odborníkov. Len na báze veľmi úzkej väzby vysokých škôl s praxou možno optimalizovať ciele a obsah vzdelávania a výchovnovzdelávací proces.

5. Pedagogizovať vnútrofakultné riadenie. Dbáť, aby organizácia a priebeh výučby a skúšok boli v súlade s didaktickými a psychohygienickými požiadavkami a aby sa analýza a hodnotenie úrovne výchovnovzdelávacieho procesu a riadiace rozhodnutia vyznačovali vysokou pedagogickou kvalitou.

МИЛАН ЦИРБЕС

ОПТИМАЛИЗАЦИЯ ВОСПИТАТЕЛЬНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ВУЗАХ – ОСНОВНАЯ РОЛЬ НАУЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Статья посвящена вопросам оптимизации процесса воспитания и образования в вузах при помощи комплексно воспринятого и реализованного научного управления. Чтобы процесс оптимизации мог протекать удачно, надо прежде всего изучать каким способом влияют отдельные

основные факторы на уровень работы в вузах, на уровень индивидуальной подготовки студентов и в зависимости от степени их эффективности приступать к оптимизирующим или регулятивным решениям со стороны компетентных субъектов управления. В статье были на основе обширного анкетного исследования (2 224 респондентов – студентов), определены 3 группы факторов, имеющих, с точки

зрения успеваемости студентов вузов решающее значение. Вольное значение имеют также и вступительные экзамены, которые автор статьи подвергает критике.

На первый план прежде всего выдвигается усовершенствование и оптимизация содержания образования. Этому

вопросу уделяет автор большую часть своего внимания и проверяет современное содержание образования с точки зрения его труднотелости и возможности его усвоения в данном времени. Статистические результаты исследования суммированы в таблицах и графиках. В заключительной части статьи автор дает рекомендации для практики.

MILAN CIRBES

OPTIMIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION – THE CRUCIAL ROLE OF SCIENTIFIC CONTROL

This contribution is aimed at the problems connected with the efforts to optimize the educational process in universities and other establishments of higher education by means of scientific control conceived and realized in a comprehensive manner. For the optimizing process to be successful it is necessary to investigate, in the first place, the influence of individual basic factors on the standard of teaching and students' individual work in higher education and in accordance with the degree of their effectiveness optimizing administrative decisions or regulating measures should be taken on the part of the responsible subjects of control. As a result of an extensive questionnaire-based research (2 224 respondents – stu-

dents) the author specified 3 groups of these factors which, from the viewpoint of success in higher education, are, together with admission procedures (criticised by the author) of primary importance.

What comes first and foremost is the effort to modernize and optimize the content of education. Greatest attention is paid to this effort in this article. In his research the author aimed to find out how difficult the present-day content of education is for students and whether it can be mastered by them within the set time limits. Statistical results of this research are presented in tables and graphs. In conclusion of the contribution some recommendations are made for practical use.